

TARKASTUSKERTOMUS

KOLARI 182, Kolarinsaari N, Putaanniemi 2, Mäki 10000 24541

Rakennuksen pohja, esinelöytöjä, kuoppia

Rauhoitusluokka: II

Ajoitus: Historiallinen aika?

Yksiköt ja lukumäärät: Asumusjäänne, jossa kiuas 1 kpl, kuoppia 2 kpl, esinelöytöjä 2 kpl ja palamatonta luuta.

Tarkastusaika: 23.7.2014

Tarkastaja: Hilikka Oksala

Aiemmat tutkimukset: Tarkastuksia 3 kpl Hilikka Oksala 16.8.1994, 13.6.1997 ja 11.6.1998.

Aiemmat löydöt: Rakennuksen pohja ja vallillinen kuoppa.

Sijainti

Peruskartta: 2731 11 + 08 KOLARI

x= 7478 29 y= 488 74 z= 157.5

ETRS-TM35FIN –tasokoordinaatit N 7478816 E 360007

Pinta-ala: Rakenteet ja löytöhavainnot n. 55 x 25 m laajalta alalta (WSW – ENE).

Suunta ja etäisyys kirkosta tms.: N. 7.2 km Kolarin kirkosta NNW.

Tila/Rno/nimi: a) 7:27, 7:68 Mäki (I), b) 7:16 ja c) 7:69 Tiensuu

Omistaja: a) Seppo Nikumaa, b) ? ja c) (Voitto?) Tiensuu

Osoite: a) Siltatie 73 a, 95900 KOLARI

Puhelin: a) 040 824 75 40

Tarkastuslöydöt: Toinen vallillinen kuoppa sekä palamatonta luuta.

Liitteet:

Kartat: Kartta 1: Ote GPS-kartasta sekä Kartta 2: Yleiskartta 1:500

Muut liitteet: Kuvaliite ja löytöluettelo; otteet Kolarin kotiseutumuseon vastaanottolomakkeista.

Valokuvat: Digikuvia maastosta ja esinelöydöistä

Tarkastuksen aihe: Seppo Nikumaan Kolarin kotiseutumuseolle 2012 tuomien esinekatkelmien löytöpaikan tarkastus. KM 40219

Menetelmät: Haastatteluja, muistiinpanot, yleiskartoitus, digikuvaus, GPS-tallennus.

Kohteen kuvaus (ulko- ja sisämitat: leveys, pituus, paksuus, korkeus tai syvyys, muoto, ilmansuunnat, kivien raekoko, vallien leveydet ja korkeudet, aukkojen suunnat, leveydet ja syvyydet, ojien pituudet, leveydet ja syvyydet, kivikeskittymät sekä irtaimen löydöstön luonne ja sijainti):

- 1) Kiuasröykkiö, n. 4.5 x 3.5 x 1 m (SW – NE). Vuonna 1998 tarkastettaessa rakenteen muoto hahmottui vallin ympäröimäksi pyöreäkulmaiseksi soikioksi. Vallia ei enää 2014 ollut havaittavissa, sillä se on jäänyt osittain Nikumaan kasvimaan sekä välittömästi rakenteen SE-puolelle tänä kesänä rakennetun puuvajan NW-seinustan alle. Liiterin reunaa koneellisesti jyrittäessä mukana oli noussut hiiltä, hirren jäännöksiä ja palaneita kiviä.

Nikumaa on nostanut valliin liittynyttä palanutta vihreäkiviainesta kasaksi jäljellä olevan rakenteen viereen. Kiukaan keskeltä hahmottui vielä pienehkö kuoppa, mahdollinen tulipesän jäännös. Välittömästi 1):n SW-puolella on

- 2) kasvimaata (n. 5 x 8 m, SW - NE), josta Nikumaa on poiminut kotiseutumuseolle tuomansa esineet, kuten hiekkakiveä olevan hioimen ja todennäköisesti sarvesta valmistetun, ornamentein koristellun laukunleuan. Myöhemmin hän on kasvimaasta poiminut kohtalaisen runsaasti palamatonta luuta, jossa mukana on koiraeläimen pieni leukaluu sekä kookkaamman nisäkkään poskihammas. Muutamien luiden viistot päät saattavat kertoa niiden katkomisesta teräaseella ilmeisesti teurastuksen tai liharuoan valmistamisen yhteydessä.

Noin 45 m 1):stä WSW on

- 3) pyöreähkö, vallillinen kuoppa, jonka ulkokehän halkaisija on n. 3.5 m, syvyys n. 30 cm. Vallin korkeus max n. 5 cm, leveys n. 70 cm.

Runsas 15 m 1):stä SE on

- 4) vallillinen kuoppa, halkaisijaltaan n. 3.5 m, syvyydeltään n. 70 cm. Kuopan sisäosan halkaisija on n. 1 m.

Löytösyvyys ja kerroksen laatu (värjäytymät, sora, hiekka vai moreeni):

Pintahavaintoja, mutta kasvimaan kohdalla esineiden löytösyvyys oli Nikumaan mukaan n. 20 cm. Kasvimaata on savipitoista maata. Pohjamaata tällä paikalla on sora- ja hiekkaharjua. Pihaan ja tielle on tuotu sepeliä.

Muinisjäätännöksen pintakasvillisuus:

- 1) Kookas koivu ja mänty, kataja. Pinnalla sammalta ja heinää.
- 2) Porkkanaa, naurista, perunaa. W-reunalla marjapensaita, WSW-päädystä kukkapenkki.
- 3) Jäkälää, sammalta, puolukkaa.
- 4) Paksu sammal, mustikka, suopursu?

Kunto ja hoito:

Tontin keskellä 1):n kunto on vuosien mittaan heikentynyt – asumusrakenteen reunavalli on rapautunut näkymättömiin. Uutta puuvajaa Nikumaa on reunustanut kaivinkoneella 1):n SE-syrjältä. Kuoppien 3) ja 4) kunto on kohtuullisen hyvä. Kohde ei ole virallisesti lain mukaan hoidettu muinajäätännös.

Luonnonympäristö ja maasto (lähin vesistö, suo, vaara tms., ympäristön kasvillisuus):

Harvaa, äskettäin hakattua mäntykangasta. Jokisaaren pohjoispään korkein hiekkatörmä. Muonionjoen Saariputaaseen on 1):stä n. 62 m NE.

Rakennettu ympäristö (lähimmät rakennukset, tiet, sorakuopat, sähköpylväät jne.):

Nikumaa Mäen tilan pihapiiriä. Asuinrakennus sijaitsee 1):stä n. 9.5 m N. Uusi puuvaja on miltei kiinni 1):n SE-kyljessä. Tilustie (W – E) n. 3 m kuopasta 3) S. Tiensuun ja Mäen tilojen S-puoleinen rajapyykki sijaitsee kuopasta 4) n. 8.5 m ENE. Nikumaan uusi puuvaja sijaitsee 4):sta n. 10.5 m NW.

Löytöaika ja -tapa (peltotyössä, ojankaivuussa, hiekanotossa, tietyössä tms.):

Esine- ja luulöydöt Nikumaa on havainnut ja tallentanut peruna- ja kasvimaata muokatessa n. vuodesta 2012 alkaen. Tupasijan 1) vallista Nikumaa on poiminut palaneita vihreäkiviä pihan muokkauksen ja rakennustöiden yhteydessä.

Laajuuden arviointiperuste: Mainitut löytöhavainnot: sekä esineelliset että rakenteelliset.

Luokitusehdotus perusteluineen: II; kohde täyttää kriteerit.

Ehdotus suoja-alueeksi: Pihapiirissäkin tulisi noudattaa lakisääteistä minimiä, joka tässä tosin on ongelmallinen pääkohteen sijaitessa täysin pihapiirin keskellä pienehköllä tontilla. Rakenteisiin ei tulisi enää kajota.

Havaintomahdollisuudet: Hyvät.

Opas: Seppo Nikumaa.

Perimätieto: Kolarinsaaresta kerrotaan tarinaa Kielas Ämmästä ja hänen asuinpaikastaan. Yhden version mukaan Kielas Ämmä asui aivan Saaren pohjoispäässä entisen lossinpaikan lähellä, Ylipäässä. Nikumaan talolle nousee vanhan lossinpaikan kautta. Hänen pihallaan oleva rakennusjäänne antaa mielikuvan jonkinlaisesta vartiopaikasta, josta avautui näkymä jokea myöten kohti pohjoista silloin, kun maisema on ehkä ollut nykyistä avoimempi. Tarinan mukaan vihavenäläiset tappoivat Kielas Emännän. Vasta tämän jälkeen Kolarinsaari olisi saanut nykyisen nimensä, kun sitä aiemmin oli kutsuttu Ylläsaareksi. Kielas Ämmän mökin nimi oli ollut Kolari. Kielas Emäntää on arveltu Kolarin ensimmäisen talonpojan, tänne 1580-luvulla asettuneen Pekka Kolarin jälkeläiseksi, jonka omistuksessa koko Saari tiettävästi oli tuolloin. Vihavenäläisten tiedetään hyökkäilleen tänne asti aina Täyssinän rauhan vuoteen 1595 asti. Seuraavan kerran venäläiset hyökkäsivät tänne vasta Ison Vihan eli Suuren Pohjan Sodan ajalla 1717. Tuo saattaisi siten olla Kielas Ämmän kuolinvuosi. Mutta oliko sitten Mäen tilan kiuaspirtti juuri Kielas Emännän asuinpaikka, sillä toisen tarinan mukaan hän olisikin asunut Ylläsaaren keskiosassa. (Oksala et al. 2008: 41 – 43).

Kirjallisuusmaininnat: H. Oksala et al. (toim.) 2008: Saariputhaan juurila. Väylä.

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat, kiireellisyys:

Nikumaa joutuu vielä kaivauttamaan vesijohtolinjaa (SW – NE) tontin kaakkoisosassa puuvajojen ja kuopan 4) väliseltä alueelta kohti alarinnettä ja kohti pudasta alemmalle tasanteelle. Kohteen 1) päällä kasvava kookas mänty on vino. Nikumaa suunnittelee katkaisevansa männyn ja toimittavansa sen pois nosturin avulla, sillä mänty voi olla vaarallinen kaatuessaan esim. myrskyssä. Luonnollisesti kaatuessaan männyn juurakko myös pahasti repisi hajalle 1):n kiuasrakennetta.

Lähilöytöjä:

Kolari 47 Kolarinsaari, Putaanniemi 1: kotapainanne ja vihreäkiviesiintymä täältä n. 240 W;

Kolari 153 Saarenpää, Putaanniemi NW: esihistoriallinen painanneasuinpaikka täältä n. 600 m SW;

Kolari 160 Saarenpudas, Putaanniemi: kivikautisia ja historiallisen ajan asutusjäänteitä täältä n. 300 m NE.

Jatkotoimenpiteitä:

Olisikohan paikalla, erityisesti asumusjäännöksen 1) kohdalla, syytä suorittaa pelastavaa pienimuotoista koekaivausta esim. valtion kustannuksella?

Huomautuksia ja lisäyksiä:

Laukunleukalöytö on luonteeltaan saamelaistyyppinen, vaikka esim. Itkonen (1984 I: 521 - 525) mainitsee sarvisten ja koristeltujen laukunleukojen olleen muotia myös Etelä-Suomessa ennen kuin ne saavuttivat pohjoisessa suosion saamelaisten keskuudessa 1700-luvulla. Löydöllä on suhteellisen vahva ajoittava merkitys. Itkonen mainitsee laukunleuoissa esiintyvän myös vuosilukuja, joista vanhin tuolloin Lapista löytynyt oli 1715. Suomalaisissa tai suomenruotsalaisissa Kansallismuseon laukunleuoissa esiintyi vuosilukuja 1637:n ja 1842 väliltä. Itkosella (I) on kuva (Kuva 306: 3, s. 521) myös laukunleuasta, jonka omistajia ovat "Kolarin Ip:t". Siinä on vuosiluku 1832 sekä ilmeisesti nimikirjaimet H J S W – viitanneeko paikalliseen saamelaissukunimeen Vasara? Toisaalta Kolarinsaarella on viimeksi asunut Suikki –nimisiä saamelaislähtöisiä henkilöitä.

Kolari 14.8.2014

Hilkka Oksala